

ECONOMIES' HORIZONS
Економічні горизонти

DOI: doi.org/10.31499/2616-5236
Homepage: <http://eh.udpu.edu.ua>

ISSN
2522-9273
(print)
2616-5236
(online)

UDC: 336.2; 336.1:352

DOI: [10.31499/2616-5236.3\(28\).2024.309548](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(28).2024.309548)

Taisiia Bondaruk, State Organization «Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine»

Doctor of Economic Sciences, Professor, Leading researcher at the Public Finance Department

**ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ПОСТВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ
ТЕРИТОРІЙ**

**FISCAL POLICY OF POST-WAR ECONOMIC RECOVERY AND ITS
IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE TERRITORIAL ECONOMY**

Анотація: Доведено, що органи місцевого самоврядування не можуть безпосередньо впливати на формування дискреційної фіскальної політики. Обґрунтовано, що органи місцевого самоврядування в період поствоєнного економічного відновлення, використовуючи фіскальну політику мають можливість опосередковано здійснювати вплив на зростання загальних доходів місцевих бюджетів, таким чином впливаючи на розвиток економіки територій. Джерела мобілізації додаткових коштів для фінансування потреб місцевих територіальних громад в період поствоєнного економічного відновлення може бути досягнуто шляхом: створення нових робочих місць, що призведе до зростання надходжень до місцевих бюджетів; підвищення інвестиційної привабливості територій, що також сприятиме збільшенню податкових надходжень; ефективного контролю за використанням бюджетних видатків.

Abstract: Russia's full-scale invasion of Ukraine entailed devastating consequences for the economy of local communities. However, thanks to the fiscal policy measures taken in connection with the introduction of martial law in Ukraine, local budgets not only did not lose tax revenues, but also increased them.

It is proved that local governments cannot directly influence the formation of discretionary fiscal policy, since only public authorities can carry out discretionary fiscal policy by targeting changes in the amount of taxes and public expenditures through amendments to legislation. For post-war economic recovery, it will be effective to implement a stimulating fiscal policy, that is, a policy aimed at

increasing government spending and cutting taxes to expand aggregate demand in the economy.

It is substantiated that local governments during the post-war economic recovery, using fiscal policy, have the opportunity to indirectly influence the growth of total revenues of local budgets, thus influencing the development of the economy of the territories.

Sources of additional funds to finance the needs of local communities during the post-war economic recovery can be achieved by: creating new jobs, which will lead to an increase in local budget revenues; increasing the investment attractiveness of the territories, which will also increase tax revenues; effective control over the use of budget expenditures and the use of natural resources.

The effective use of these tools can significantly improve the fiscal policy to fill the budgets of local communities during the post-war economic recovery.

Under the conditions of martial law and post-war economic recovery, fiscal policy requires diversification of the economy of local communities by optimizing the use of available and search for unused local resources, transferring emphasis to the use of the potential of local markets.

Keywords: *fiscal policy, post-war economic recovery, development of the territorial economy, taxes, local budgets, local self-government bodies, public expenditures, fiscal policy instruments*

Ключові слова: *фіскальна політика, поствоєнне економічне відновлення, розвиток економіки територій, податки, місцеві бюджети, органи місцевого самоврядування, державні видатки, інструменти фіскальної політики*

Постановка проблеми. Війна, що триває в Україні, зумовлює до виникнення потреб у нових підходах до формування фіскальної політики поствоєнного економічного відновлення територій. Фіскальна політика має значний вплив на розвиток економіки територій, відновлення якої залежить від того, як саме та наскільки швидко органи державної влади та органи місцевого самоврядування реагуватимуть на динамічні зміни економічної ситуації в період воєнного стану.

Проблеми територіальних громад, які постраждали внаслідок військової агресії Російської Федерації в Україні, є досить гострими. Органи місцевого

самоврядування мають вирішити ряд завдань: необхідно сформувавши економіку, яка б динамічно розвивалася та створити умови для збільшення економічної і соціальної інтеграції. Через російське вторгнення, Україна продовжує нести суттєві втрати, зокрема і в економічній та соціальній сферах – зниження валового внутрішнього продукту, припинення надходження інвестицій, відплив робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо. У цих умовах фіскальна політика має спрямовуватися на мінімізацію ризиків у бюджетній сфері, визначенні форм взаємовпливів її компонентів, розширення

фіскального простору місцевих бюджетів для поствоєнного економічного відновлення. Події, які відбуваються в умовах воєнного стану, вимагають зміни підходів формування фіскальної політики поствоєнного економічного відновлення та посилення її ролі в розвитку економіки територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фіскальної політики та вплив уряду на її формування досліджували В. Оутс [1], Р. Масгрейв [2] і С. Тібо [3] відзначали, що ні масштабна централізація уряду, ні повністю децентралізована влада, що складається з безлічі дрібних і місцевих юрисдикцій, ймовірно, не будуть ефективними і уряд повинен зосередитися на наданні громадських послуг по всій країні і які має істотну економію від масштабу їх використання. Вітчизняні вчені І. О. Луніна, О. С. Білоусова, Н. Б. Фролова [4] досліджують проблеми формування фіскального простору у воєнний та поствоєнний періоди. І. Я. Чугунов, досліджуючи фіскальну політику наголошує, що вона має бути зосереджена на підвищенні суспільного добробуту та підтримці довгострокової макроекономічної стабільності [5]. Наразі ще мало вивчені питання формування фіскальної політики в умовах воєнного стану.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад формування та реалізації фіскальної політики поствоєнного економічного відновлення та дослідження її впливу на розвиток економіки територій

Виклад основного матеріалу дослідження. Під «фіскальною політикою» розуміється як «урядовий вплив на економіку через оподаткування, формування обсягу і структури державних витрат з метою забезпечення належного рівня зайнятості, запобігання й обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань» [6, с. 597]; так і «цілеспрямоване регулювання державних видатків та податкових надходжень для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання» [7, с. 404]. Тобто, фіскальна політика впливає на: збільшення обсягу виробництва; забезпечення повної зайнятості населення; зниження темпів інфляції; згладжує циклічні коливання; забезпечує економічне зростання економіки.

Завдяки законодавчо закріпленому праву на економічну самостійність кожна адміністративно-територіальна одиниця має власний бюджет, яким вона може розпоряджатися без зовнішнього втручання. Це зумовлено необхідністю наявності фінансових ресурсів для управління соціальним та економічним розвитком територій. Такі ресурси формуються за рахунок надходжень податків і зборів та інших обов'язкових платежів до місцевого бюджету конкретної території [8, с. 52].

Впродовж 2014-2015 років були внесені зміни до податкового та бюджетного законодавства України, що визначили нову модель фіскальної політики фінансування місцевого самоврядування. Ці зміни

заклали фундамент для здійснення реформування бюджетно-податкової децентралізації.

Податкові надходження є основою фіскальної політики та ключовим джерелом фінансування бюджетів як на державному, так і на місцевому рівнях. Саме завдяки податкам органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають змогу виконувати свої функції та забезпечувати фінансування бюджетних видатків.

У Податковому кодексі визначено, що податком є «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку» [9].

Терміни «податок», «збір» та «обов'язковий платіж» часто вживаються як синоніми, адже вони дійсно описують схожі категорії. Проте, між ними існує певна різниця. Поняття «обов'язковий платіж» є ширшим і охоплює всі платежі, що мають примусовий характер, пов'язані з діяльністю держави. Слід зазначити, що до цієї категорії належать лише платежі суто податкового характеру (на відміну від таких обов'язкових платежів як штрафи та пеня). Податки та збори є підкатегоріями «обов'язкових платежів» і характеризуються чітко визначеними ознаками, що відрізняють їх від інших платежів.

У цілому ж обов'язкові платежі в контексті нашого дослідження включають: податки; збори; податкові плати (мита, плату за торговий патент і т. ін.).

Дійсно, податки, мита та збори мають ряд спільних ознак, таких як:

- обов'язковість сплати до відповідних бюджетів або фондів;
- чітке закріплення за певними бюджетами або фондами, куди вони надходять;
- стягнення на основі чітко визначених законом форм і порядку надходження;
- примусовий характер стягнення у разі несплати;
- контроль за сплатою з боку єдиних органів Державної податкової служби.
- безеквівалентний характер, тобто відсутність прямої залежності між сплаченою сумою та отриманою від держави вигодою.

Однак, незважаючи на ці спільні риси, податки, мита та збори мають також чіткі відмінності, які визначаються їхнім призначенням, об'єктом оподаткування та механізмом стягнення.

Система формування податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні ґрунтується на двох законодавчих актах:

1. Податковий кодекс України, який визначає загальні принципи оподаткування, встановлює види податків та зборів, а також регламентує порядок їх адміністрування.
2. Бюджетний кодекс України, який окреслює механізм розподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами. Він також встановлює чіткі пропорції, за якими загальнодержавні податки та збори зараховуються до бюджетів різних рівнів.

Загальнодержавні податки розподіляються в Україні між державним та місцевими бюджетами

відповідно до встановлених норм.
Цей розподіл відбувається в

законодавчо визначених пропорціях
(табл. 1.)

Таблиця 1.

Структура загальнодержавних податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів

Податкові надходження	Обласні бюджети	Бюджети міст обласного значення, м. Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад	Бюджети міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
Податок на доходи фізичних осіб	15%	60% – для перелічених бюджетів (окрім м. Києва) 40% – для м. Києва	-
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	50%	37% 50% – для м. Києва	-
Рентна плата за спеціальне використання води	50%	45% – для м. Києва	-
Рентна плата за користування надрами (крім видобування нафти, природного газу та газового конденсату)	25%	25% – для м. Києва	-
Плата за використання інших природних ресурсів	100%	100% – для м. Києва	-
Акцизний податок з реалізації підакцизних товарів	-	100%	100%
Податок на прибуток підприємств	10%	10% – для м. Києва	-
Податок на прибуток підприємств комунальної форми власності	100%	100%	100%
Рентна плата за користування природними ресурсами місцевого значення	-	100%	100%
Екологічний податок	55%	25% – для перелічених бюджетів (окрім м. Києва) 80% – для м. Києва	25%

Джерело: складено автором за даними [10].

Таким чином стає зрозуміло, що органи місцевого самоврядування не можуть безпосередньо впливати на ту частку доходів місцевих бюджетів, яка формується за рахунок загальнодержавних податків та зборів. Це пов'язано з тим, що елементи податкової системи (ставки, пільги тощо), а також пропорції розподілу надходжень чітко визначено на централізованому рівні. Тому лише органи державної влади можуть проводити дискреційну фіскальну

політику шляхом цілеспрямованої зміни розміру податків, державних видатків і сальдо державного бюджету через внесення змін до законодавства. Залежно від фази економічного циклу дискреційна фіскальна політика може бути стимулюючою чи обмежувальною. Для поствоєнного економічного відновлення більш ефективним буде реалізовувати стимулюючу фіскальну політику, тобто політику, спрямовану на збільшення державних видатків та скорочення

податків з метою розширення сукупного попиту в економіці.

Проте, органи місцевого самоврядування в період поствоєнного економічного відновлення, використовуючи фіскальну політику мають можливість опосередковано здійснювати вплив на зростання загальних доходів місцевих бюджетів, таким чином впливаючи на розвиток економіки територій. Це може бути досягнуто шляхом:

- створення нових робочих місць, що призведе до збільшення кількості платників податків та, відповідно, до зростання надходжень до місцевих бюджетів;
- підвищення інвестиційної привабливості території, в результаті чого стимулюватиметься розвиток бізнесу, що також сприятиме збільшенню податкових надходжень;
- ефективного контролю за використанням природних ресурсів,

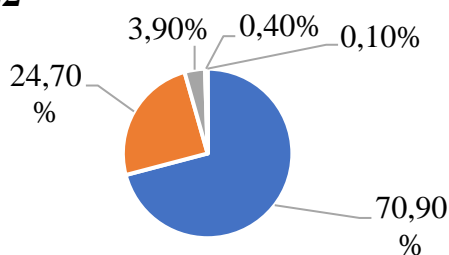
що дозволить максимізувати надходження до місцевого бюджету від рентної плати та інших платежів за користування природними ресурсами.

- реалізації інших програм та заходів, спрямованих на розвиток економіки територій.

Ефективне використання перелічених інструментів може значно покращити фінансову ситуацію місцевих територіальних громад в період поствоєнного економічного відновлення.

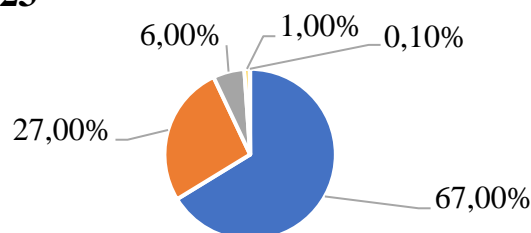
Згідно з офіційними даними, протягом 2023 року до місцевих бюджетів України без урахування трансфертів з державного бюджету надійшло 475 млрд. грн. [11]. Це на 13,6%, або на 56,9 млрд. грн., більше, ніж у 2022 році. Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів залишаються податкові надходження, їх частка становила 70,9% у 2022 році та 67% у 2023 році (рис. 1).

2022

- Податкові надходження
- Офіційні трансферти
- Неподаткові надходження
- Доходи від операцій з капіталом
- Цільові фонди

2023

- Податкові надходження
- Офіційні трансферти
- Неподаткові надходження
- Доходи від операцій з капіталом
- Цільові фонди

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів у 2022-2023 роках, %

Джерело: побудовано автором за даними [16].

У відсотковому значенні податкові надходження зменшилися на 3,9%, разом з тим, в абсолютній

величині податкові надходження до місцевих бюджетів у 2023 році зросли на 10,4% (41,1 млрд. грн.) у

порівнянні з 2022 роком і становили 434,5 млрд. грн.

Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2023 році була наступною: податки на доходи - 70,1%; місцеві податки та збори - 23,0%; внутрішні податки на товари та послуги (акцизи) - 5,2%; інші надходження - 1,7%.

Місцеві податки та збори відіграють значну роль у наповненні місцевих бюджетів України, складаючи у 2023 році 23,0% (100 млрд. грн.) від загальної суми податкових надходжень, що становить на 18,6%, або на 15,7 млрд. грн., більше, ніж у 2022 році (рис. 2).

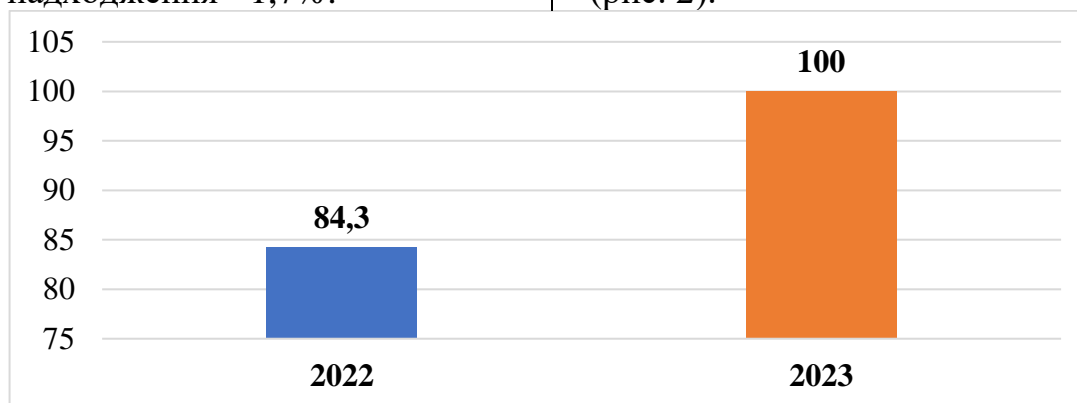

Рис. 2. Динаміка надходжень місцевих податків та зборів у 2022-2023 роках, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [11].

Зростання надходжень від місцевих податків та зборів може свідчити про збільшення економічної активності на місцевому рівні (це може бути пов'язано з розвитком малого та середнього бізнесу, відновленням ділової активності); кращу роботу органів місцевого самоврядування з адміністрування місцевих податків та зборів.

Органи місцевого самоврядування мають можливість самостійно визначати перелік та ставки місцевих податків та зборів (в межах Податкового кодексу України), а також порядок їхнього адміністрування. Це може бути також значним джерелом мобілізації додаткових коштів для фінансування потреб місцевих територіальних громад [12, с. 65] в

період поствоєнного економічного відновлення.

Важлива перевага місцевого оподаткування полягає в його гнучкості. Органи місцевого самоврядування можуть вносити зміни до системи місцевого оподаткування (в межах Податкового кодексу України), враховуючи специфіку та потреби своєї території. Це робить цю систему більш адаптивною до мінливих економічних умов. Крім того, розвиток місцевого оподаткування сприяє підвищенню відповідальності органів місцевого самоврядування за ефективне використання бюджетних коштів. Адже саме від рівня економічного розвитку та добробуту жителів територіальної громади залежить обсяг надходжень від місцевих податків та зборів.

Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування [13], яку Україна ратифікувала, органи місцевого самоврядування мають окремий владний статус, відмінний від загальнодержавних органів влади. Це означає, що вони володіють значною самостійністю у реалізації функцій, пов'язаних з розвитком відповідних територій.

Європейська хартія місцевого самоврядування гарантує органам місцевого самоврядування:

- широкий спектр повноважень (органи місцевої влади мають право самостійно вирішувати питання, які стосуються життя громади, наприклад, питання благоустрою, освіти, охорони здоров'я тощо);

- фінансову автономію (органи місцевої влади володіють власними джерелами доходів, що дозволяє їм фінансувати свою діяльність);

- політичну самостійність (органи місцевої влади обираються жителями громади і не підпорядковуються безпосередньо органам центральної влади).

Ці гарантії сприяють тому, щоб органи місцевого самоврядування діяли в інтересах своїх виборців та ефективно вирішували проблеми громади. Це, в свою чергу, робить місцеве самоврядування важливим інструментом для демократизації суспільства та розвитку регіонів, зокрема і в період поствоєнного економічного відновлення.

Важливо зазначити, що Європейська хартія місцевого самоврядування не лише гарантує права органам місцевого самоврядування, але й накладає на

них певні зобов'язання. Зокрема, органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати прозорість своєї діяльності, поважати права людини та свободи громадян, а також діяти в рамках закону.

На жаль, повне втілення принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в умовах воєнного стану в Україні наразі є досить складним завданням. Це пов'язано з тим, що значна частина територій країни переживає депресивний розвиток, що робить їх неспроможними самостійно формувати повноцінну фінансову базу. Досвід застосування системи місцевого оподаткування в Україні також свідчить про те, що її роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування поки що залишається незначною.

Отже, з часу здобуття Україною незалежності спостерігається значне скорочення загальнодержавних та місцевих податків і зборів:

2011 рік: 18 загальнодержавних та 5 місцевих податків і зборів;

2015 рік: 22 податки і збори (з них 11 загальнодержавних та 11 місцевих);

2024 рік: 7 загальнодержавних та 4 місцевих податки і 2 види зборів.

Таким чином, за більш як тридцять років незалежності кількість місцевих податків та зборів в Україні скоротилась на 61%. Зазначимо, що зменшення кількості податків та зборів було одним із пріоритетних напрямків податкової реформи в Україні, метою якої було спростити податкову систему,

зробити її більш прозорою та стимулювати економічне зростання. Незважаючи на скорочення кількості податків та зборів, їхні ставки та бази оподаткування в деяких випадках зросли.

Структуру систему місцевого оподаткування схематично зображено на рис. 3.

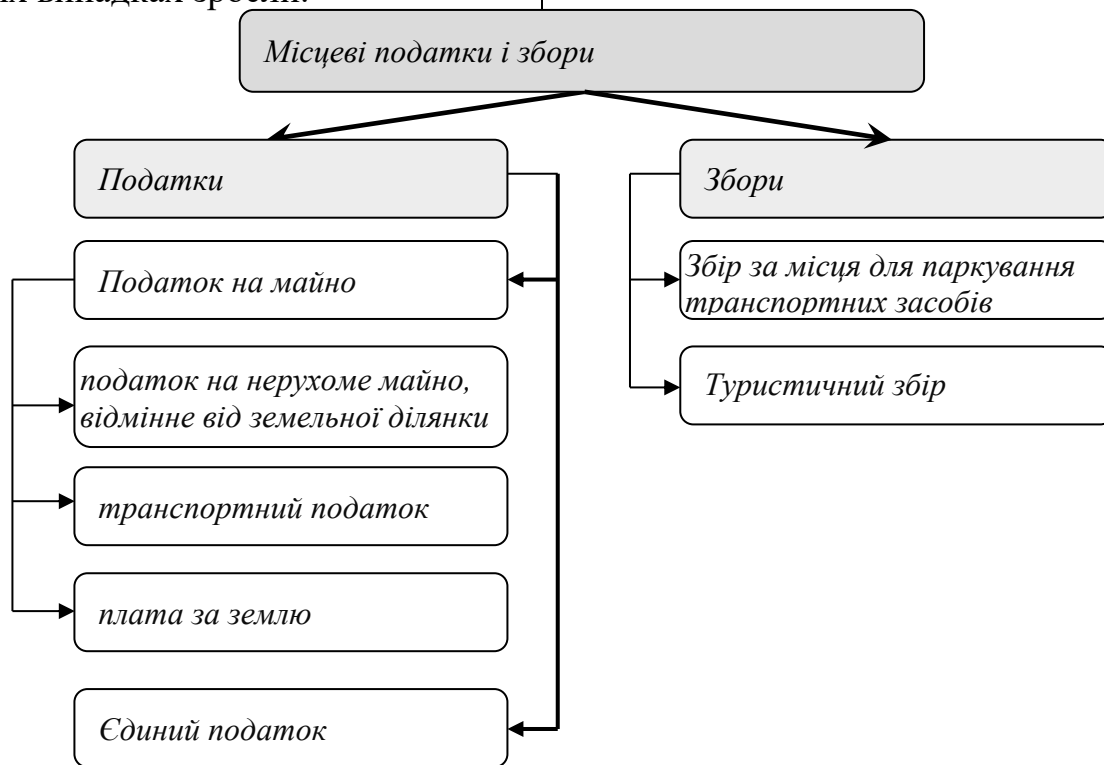

Рис. 3. Структура системи місцевого оподаткування в Україні
Джерело: побудовано автором за даними [9].

Відповідальність за податки та збори на місцевому рівні покладена на сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад. Ця відповідальність включає встановлення ставок місцевих податків та зборів в рамках ставок, визначених Податковим кодексом України, визначення списку податкових агентів, включаючи туристичний збір, прийняття рішень щодо встановлення податків та зборів, зміни їх розмірів, об'єктів оподаткування, порядку сплати та надання податкових пільг, що може призвести до зміни податкових обов'язків платників податків

Висновки. Обґрунтовано, що, місцеве оподаткування в Україні

ґрунтується на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування, до якої Україна приєдналася в 1997 році. Відповідно до статті 9 цієї Хартії, частину фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів. Недостатність фінансових ресурсів покривається за рахунок перерозподілу частини загальнодержавних податків (у законодавчо визначеному відсотковому співвідношенні відповідно до рівня місцевого бюджету).

Фіскальна політика протягом останніх років була спрямована удосконалення податкового та

бюджетного законодавства, щодо збільшення доходів місцевих бюджетів, зокрема за рахунок ліквідації податків, які мали незначне фіскальне навантаження та введення нових податків, розширення кола об'єктів оподаткування, зміну податкових ставок, розширення кількості платників податків та перегрупування податків (таких як єдиний податок та плата за землю) на місцевий рівень.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило руйнівні наслідки для економіки територіальних громад. Розрив ланцюгів економічної діяльності, пошкодження інфраструктури та інші наслідки війни призвели до серйозних економічних втрат. Завдяки заходам фіскальної політики, які було вжито у зв'язку з введенням воєнного стану на території України, місцеві бюджети не лише не втратили податкові надходження, але й збільшили їх обсяг.

Вмотивовано, що з децентралізацією в Україні відбулися значні зміни в фіскальній політиці на місцях. Органи місцевого самоврядування отримали більшу фінансову автономію та відповідальність за розвиток підпорядкованих їм територій, що сприяло підвищенню ролі місцевих податків та зборів у наповненні місцевих бюджетів.

Доведено, що органи місцевого самоврядування не можуть безпосередньо впливати на формування дискреційної фіскальної політики, оскільки лише органи державної влади можуть

проводити дискреційну фіскальну політику шляхом цілеспрямованої зміни розміру податків, державних видатків через внесення змін до законодавства. Для поствоєнного економічного відновлення ефективним буде реалізовувати стимулюючу фіскальну політику, тобто політику, спрямовану на збільшення державних видатків та скорочення податків з метою розширення сукупного попиту в економіці.

Обґрунтовано, що органи місцевого самоврядування в період поствоєнного економічного відновлення, використовуючи фіскальну політику мають можливість опосередковано здійснювати вплив на зростання загальних доходів місцевих бюджетів, таким чином впливаючи на розвиток економіки територій. Джерелом мобілізації додаткових коштів для фінансування потреб місцевих територіальних громад в період поствоєнного економічного відновлення може бути досягнуто шляхом: створення нових робочих місць, що призведе до збільшення кількості платників податків та, відповідно, до зростання надходжень до місцевих бюджетів; підвищення інвестиційної привабливості територій, в результаті чого стимулюватиметься розвиток бізнесу, що також сприятиме збільшенню податкових надходжень; ефективного контролю за використанням бюджетних видатків та використанням природних ресурсів, що дозволить максимізувати надходження до місцевого бюджету від рентної плати та інших платежів за

користування природними ресурсами.

Ефективне використання перелічених інструментів може значно покращити фіскальну політику щодо наповнення місцевих бюджетів територіальних громад в період поствоєнного економічного відновлення.

В умовах воєнного стану та поствоєнного економічного відновлення розширення фіскального простору територій

потребує диверсифікації економіки територіальних громад за рахунок оптимізації використання наявних та пошуку незадіяних місцевих ресурсів, перенесення акцентів на використання потенціалу місцевих ринків. Перспективами подальших досліджень є пошук альтернативних джерел доходів місцевих бюджетів, що є важливим завданням органів місцевого самоврядування на сьогодні.

References

- Oates, W.E. (2008). *Of the Evolution of Fiscal Federalism: Theory and Institutions*. *National Tax Journal*. Vol. 61, 313-334.
- Musgrave, R.A. (1986). *Economics of Fiscal Federalism. Public Finance in a Democratic Society: Collected Papers, Vol. 2*. Brighton, UK. : Wheatsheaf Books Ltd, 33-41.
- Tiebout, C.M. (1956). A pure theory of local expenditures. *The Journal of Political Economy*, 64 (5), 416-424.
- Lunina, I.O., Bilousova, O.S., Frolova, N.B. (2022). *Osoblyvosti formuvannia fiskalnoho prostoru u voiennyi ta postvoiennyi periody*. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 4, 20-28. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5161&i=3> [in Ukrainian].
- Chugunov, I., Pasichnyi, M., Koroviy, V., Kaneva, T., Nikitishin, A. (2021). *Fiscal and Monetary Policy of Economic Development*. *European Journal of Sustainable Development*. Vol. 10 (1), 42.
- Bazylevych, V.D., Bazylevych, K.S., Balastryk, L.O. (2007). *Makroekonomika*. V.D.Bazylevycha (Ed.). Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Makkonnell, K.R., Briu, S.L. (1997). *Analitichna ekonomiiia: pryntsypy, problemy i polityka. Part 1: Makroekonomika: translation from english*. Lviv: Prosvita [in Ukrainian].
- Bondaruk, T.H. (2015). *Dokhody mistsevykh biudzhetyv v umovakh detsentralizatsii*. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii statystyky, obliku ta audytu – Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*, 1, 51-56. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/83/81> [in Ukrainian].
- Podatkovi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. № 755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
- Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 r. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
- Derzhavnyi veb-portal biudzhetu dlia hromadian. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL> [in Ukrainian].
- Bondaruk, T.H. (2023). *Fiskalna polityka Ukrainy yak chynnyk staloho rozvytku terytorii v umovakh voiennoho stanu*. *Ekonomichni horyzonty – Economic horizons*, 3(25), 57-67. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/286686> [in Ukrainian].
- Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text [in Ukrainian].